

Kesäkuu 2019

Onko lähtökohtasi ipse vai idem?

Nykyään ajatellaan, että kuntoutuminen on tavoitteellista toimintaa, jossa kuntoutuja määrittelee itselleen merkitykselliset ja realistiset tavoitteet ammattilaisten tuella. Kuntoutuksen uudistamiskomiteassa nostetaan esiin, että kuntoutuksen tulee olla asiakaslähtöistä. Toisaalta todetaan myös, että kuntoutuja osallistuu oman kuntoutuksensa suunnitteluun ja on oman kuntoutumisensa subjekti.

Herää kuitenkin kysymys, millä tavalla asiakas tai kuntoutuja on subjekti. Jos tarkastelee käsitteitä ”asiakas” ja ”kuntoutuja” niiden semantiikan pohjalta, huomaa, että molempiin liittyy palvelun vastaanottaminen. Asiakas tarkoittaa päämiestä, palvelun tilaajaa tai vastaanottajaa, kuntoutuja puolestaan on henkilö, joka saa kuntoutusta tai kuntoutuspalveluja. Molemmissa tapauksissa on siis kysymys henkilöstä, joka saa tai hakee palveluja. Kun henkilö hakeutuu sosiaali- ja terveyspalveluihin, hän saa potilaan, asiakkaan tai kuntoutujan roolin, ja on melko tavallista, että ammattilaiset kohtaavat hänet ja arvioivat häntä sellaisena. Kun henkilöä tarkastellaan potilaana, asiakkaana tai kuntoutujana, häntä vaistomaisesti myös kohdellaan enemmän objektina kuin subjektina. Silloin on vaikeaa aidosti löytää ne asiat, jotka määrittelevät ihmisen subjektiivisena henkilönä.

Milloin kuntoutujasta tulee yksilö, eli milloin henkilö muuttuu objektista subjektiksi?

Filosofi **Paul Ricoeur** on pohtinut henkilön identiteettiä kaksiosaisena rakenteena ipse- ja idem-identiteettinä. Kun kohtaamme toisen henkilön, voimme suhtautua häneen kahdella eri tavalla, ipsenä tai ideminä. Ipse tarkoittaa Ricoeurin mukaan sitä, kuka henkilö on ja idem sitä, mikä henkilö on suhteessa ryhmään, lajiin tai tietyn kulttuurin edustajiin. Jos henkilöä tarkastelee idemin kautta, häneen suhtaudutaan enemmän diagnoosin, ongelman ja vamman kautta (mikä ongelma tai tarve tällä kuntoutujalla/asiakkaalla/potilaalla on?). Jos häneen toisaalta suhtaudutaan ipsenä, kohdataan hänet ainutlaatuisena yksilönä ja subjektiivisena henkilönä. Tuolloin hän on ”herra Virtanen”, eikä ainoastaan hemiplegiapotilas. Tavoitteena ipse-kohtaamisessa on kohdata toinen osapuoli yksilönä sen sijaan, että vain kartoitetaan hänen sairautensa tai vammansa tuomat ongelmat tai vaikeudet.

Sanat ja käsitteet, joita arjessa käytämme, ohjaavat ajatuksiamme ja tekojamme. Kun työkulttuurin lähtökohtana on idem-kohtaaminen, se ohjaa meidät helposti suhtautumaan kuntoutujaan enemmän objektina kun subjektina. Miten työkulttuuri saataisiin käännettyä niin, että ammattilaisten lähtökohta olisi ipse-kohtaaminen idemin sijasta?

Lähtökohdaksi ehdotamme henkilölähtöistä työskentelytapaa. Henkilölähtöinen kuntoutus pyrkii tuomaan esiin henkilön elämäntilanteen kokonaisuutena huomioiden hänet yksilönä. Tämä tarkoittaa, että henkilöä kunnioitetaan ja vahvistetaan hänen omaa kokemustaan omasta elämäntilanteestaan. Myös hänen omaa kokemustaan terveydestään tai sairaudestaan kunnioitetaan ja huomioidaan, mitä tämä merkitsee henkilön elämäntilanteen ja ratkaisujen kannalta. Tämä tulkinta on pohjana sille kumppanuudelle, joka on kuntoutumisen lähtökohta ja jonka kautta henkilö ja ammattilainen suunnittelevat kuntoutumisen tavoitteet ja interventiot. Tällä tavalla henkilö voidaan valtaistaa toimivaksi subjektiksi omassa arjessaan.

Mietittäväksi jää, miten annamme ajatuksemme ohjata toimintamme kuntoutuksessa
Annammeko idemille vallan, vai ohjaammeko toimintamme ipsen kautta?

Annikki Arola

Toimintaterapian lehtori, PhD
Arcada amk

Ira Jeglinsky

Kuntoutuksen yliopettaja, PhD
Arcada amk